

Geleceğin Eski Savaş Alanı olarak Beluçistan **Balochistan as the Old Battlefield of the Future**

Doç. Dr. Gökhan Güneysu¹

Başvuru Tarihi: 12.11.2019

Kabul Tarihi: 27.11.2019

Özet

Pakistan'ın bölünme ile ilgili korkusunun tarihi nedenleri vardır. Bangladeş'in ayrılmasından sonra bu konulardaki hassasiyetini belli eden Pakistan'ın hakkında sıkıntı yaşamaya söz konusu olan bir diğer bölgesi de Beluçistan'dır. Çok stratejik bir konumda bulunan Beluçistan'da yaşayan Beluçların, göz ardı edildikleri, fakir bırakıldıkları gibi iddiaları mevcuttur. Ayrıca bölgede hâkim bir aşiret kültürü vardır. Bu güncel kaygıların yanı sıra, güncel gelişmeler ışığında da ekonomik olarak Pakistan tarafından görmezden gelindikleri imgesi Beluçlarda çok güçlüdür. Bu gibi nedenlerle bazı Beluç gruplarının şiddete başvurdukları gözlenmiştir. Ancak sorunun sadece iç politikaya ilişkin nedenleri bulunmamaktadır. Beluçistan şu an küresel bir enerji mücadelesinin sürdüğü bir coğrafya olarak görülebilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin çok önem verdiği projeler bu bölge ile yakından ilgilidir. Ancak bu projenin başarılı olmasını istemeyecek çok sayıda devlet de mevcuttur. Bu ise bölgedeki, sebebi ne olursa olsun, hoşnutsuzlukların başka bazı devletlerin dış politikasındaki bir araca dönmesi riskine işaret etmektedir. Çalışmada Beluç ayaklanmalarının tarihi arka planı ile ele alınması ile Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru'nun bölgeye olan etkileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pakistan, Beluçistan, Gwadar, Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru

Abstract

Pakistan has had its share of real disintegration experiences. After the establishment of the State of Bangladesh following the Indian intervention, Pakistan became a more sensitive state as to irredentism. Another choke point Pakistan may bear similar fears about is the province of Balochistan, where armed insurgency is a constant regional feature. Balochistan is in a very strategically important location and the local Baloch population has been very vocal about their own perception of being ignored or deprived by the Pakistani Governments. A tribal culture seems to run rampant in the province and the much complained sense of economic deprivation of

¹ Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ggueysu@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1754-953X

the Baloch by Pakistan has been getting stronger, which of course resulted in violence on behalf of these tribes against Pakistani civil and military personnel and infrastructural installations. No doubt, this increase has been observed owing much to the fact of a China-Pakistan project in the region, but there is an international aspect to this dispute, which is the very concrete risk of using the region and the grievances of the local population to further foreign policy objectives of some other countries. Therefore, there is a historic backdrop to the conflict at hand as well as pressing actual problems. This paper aims to shed some light on the historic development of the conflict and on the regional effects of the China-Pakistan Economic Corridor.

Keywords: Pakistan, Balochistan, Gwadar, China-Pakistan Economic Corridor

Giriş

Büyük devletlerin arasındaki enerji kaynaklarına sahip olma mücadelesi, vekâlet savaşları yoluyla gittikçe hızlanmış ve sonuçları ciddileşmiştir. Beluçistan olarak adlandırabileceğimiz ve birden fazla ülke sınırları içinde bulunan bölgenin yakın ve orta vadede çatışma ve anlaşmazlıklara gebe olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Orijinali “بلوچستان” olarak yazılan bölgenin Belucistan olarak isimlendirilmesine Türkçe yazında rastlanılmaktadır. Ancak bu çalışmada baskın kullanımdan farklı bir şekilde Beluçistan kullanılması tercih edilmiştir. Kanaatimizce bu, orijinal dile daha yakın bir ifade olacaktır. Beluçistan tam anlamıyla bir barut fıçısı mahiyetindedir. Bunun çok sayıda sebebi vardır. Bu sebepleri basitçe tarihsel nedenler ve güncel nedenler olarak sınıflandırmak mümkündür. Çalışmada, söz konusu anlaşmazlık potansiyelini etkileyen nedenler ele alınacaktır. Bu analiz sonucunda Beluçistan'ın bölgesel ve uluslararası güvenlik açısından önemi tespit edilmeye çalışılacaktır. Burada amaçlanan her şeyden önce bu bölgenin kaderinin Türkiye Cumhuriyeti ve komşuları üzerinde etki sahibi olacağına vurgulanmasıdır.

Pakistan Beluçistanı

Tarihi anlamında Beluçistan, bugünkü Afganistan, Pakistan ve İran arasında bölünmüş bir bölgedir (Boz, 2011, s. 52). Bölünmesinden önce Beluçistan İngilizler Sömürgeciler tarafından bir tampon bölge olarak kullanılmış (Ismail, 2014, s. 299) ve bölgenin idaresi Serdar olarak bilinen yerel liderlere bırakılmıştır (Murtha, 2011, s. 1). Bu dolaylı yönetim metodu modern Pakistan'ın kurulmasından sonra da fiili olarak devam etmiştir (Murtha, 2011, s. 1).

Güney Pakistan'ın en büyük bölgelerinden olan Beluçistan Bölgesi Afganistan-Pakistan ilişkilerini zorlaştıran bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölgeye ilişkin anlaşmazlıkların kaynağında, bölgenin sınırlarının 1893 yılında İngilizler tarafından Durand Hattı marifeti ile çizilmiş olması yatar. Kayathwal ve Kayathwal'e göre (1994, s. 37) Durand Hattını zayıf bir komşuya dikte ettirilen bir andlaşma olarak gören Afganistan, söz konusu bölgedeki Paştun ve Beluçların, kendilerine herhangi bir seçim hakkı tanınmadan, keyfi bir şekilde Pakistan sınırları içinde bırakılmasını kuvvetli bir şekilde protesto etmiş ancak sonuç değişmemiştir.

Beluçistan'ın Pakistan sınırları içinde kalan kısmı, Pakistan'ın coğrafi olarak en büyük bölgesini oluşturmaktadır. Beluçistan tüm Pakistan yüzölçümünün yaklaşık %42'sine tekabül etmektedir (Boz, 2011, s. 52). Javaid ve Jahangir (2015, s. 92) ise bu oranı %44 olarak vermektedirler. Bu büyük bölgede yaşayan insan nüfusu ise yüzölçümüne oranla gayet azdır. Tüm Pakistan nüfusunun %5'i bu bölgede yaşamaktadır (Wilkins, 2015). Bölgede dört ana etnik gruptan bahsetmek mümkündür: Beluçlar, Peştunlar, Hazaralar ve Brohiler. Bölgedeki en büyük grubu %45'lik nüfus paylarıyla Beluçlar oluşturmaktadır (UNODC, 2011, s. 75). Pakistan Beluçistanı'nda 5-6 milyon civarı Beluç'un yaşadığı tahmin edilmektedir. Beluçlar sıkı bir hiyerarşik yapı içinde yaşamlarını sürdüren bir halktır. Serdar veya Nawab adıyla bilinen aşiret liderlerinin tartışılmaz bir sosyal konumları mevcuttur (UNODC, 2011, s. 75). Beluçistan ekonomik olarak çok kötü durumdadır. Bölgede yaşayanların %70'i fakirlik

sınırının altında bir hayat sürdürmektedirler. Beluçistan'da gebeliğe bağlı ölüm oranı Pakistan ortalamasının yaklaşık üç katıdır (Shafqat, 2018). Su kıtlığı ve yaygın Hepatit hastalığı da bölgenin önemli sorunları arasında sayılmaktadır (Shafqat, 2018).

Bölge çeşitli faktörlerin varlığı nedeniyle stratejik önemi yüksek bir bölge olarak nitelendirilmelidir. Bununla beraber bu faktörlerin de etkisiyle bölge çatışma potansiyeli en yüksek bölge olarak da görülmektedir. Beluçistan'ın stratejik önemini arttıran faktörleri tarihsel olarak mevcut olan sorun-yaratıcılar ve çağdaş problem kaynakları olarak ikiye ayırmak mümkündür (Kupecz, 2012, s. 98-105).

Bu faktörler arasında ilk olarak *bölgenin konumu* sayılmalıdır. Hürmüz Boğazı'na çok yakın bir yerde olan bölge tarihi boyunca önemli bir güzergâh olmuştur. Beluçistan, tarihi boyunca her zaman büyük kumandanların, maceraperestlerin ve gezginlerin ziyaret ettiği bir yer olagelmıştır (Javaid ve Jahangir, 2015, s. 92). Bunlar, doğusundan ve batısından yüksek sıradağlar ile sıkıştırılmış olan Beluçistan içinden ve denize paralel olarak yolculuklarına devam etmişlerdir. Bölge, bu dağlık bölgelerin arasında kalmakta ve Afganistan ile Orta Asya'ya uzanan kolay bir kara yolu olarak belirmektedir (Murtha, 2011, s. 21). Yine, Beluçistan Pakistan'ın sahip olduğu hemen tüm kıyı şeridinin içinde olduğu bölgedir (Javaid ve Jahangir, 2015, s. 93; Yiğit, 2019, s. 14). Bölgenin konumu jeopolitik açıdan inanılmaz büyük bir öneme sahiptir. Bölge bu önemi tarihi boyunca korumuştur. İran, Afganistan ve Umman Denizi ile sınıra sahip olan bölge, söz konusu devletlerdeki gelişmelerden de yakından etkilenmiştir (Javaid ve Jahangir, 2015, s. 92). Konumu bugün daha değerli hale getiren bir diğer etmen ise artan *enerji projeleridir*. Bölge yapısı itibarıyla enerji kaynaklarının taşınmasında önemli rol oynayacak bir bölge olarak değerlendirilmektedir. Şimdiye kadar gerçekleştirilememiş veya gelecekte gerçekleştirilmesi planlanan çok sayıda petrol ve doğal gaz hattının buradan geçmesi öngörülmüş ve hala da öngörülmektedir. Yine yeni pazarların ortaya çıkması ile bölgenin stratejik değerinde ciddi bir artış olduğu da ifade edilmelidir.

Bölgenin konumu ile yakından alakalı ve o konumu daha değerli hale getiren ise bölgenin *doğal yeraltı zenginlikleridir*. Bölgede bakır, kömür ve doğal gaz rezervleri mevcuttur. Bölgede doğal gaz ilk olarak 1953 yılında Sui Bölgesi'nde, sonrasında ise 1983'te Pirkoh'ta bulunmuştur. Bölge Pakistan GSMH'sinin %4'ünü üretmektedir (Samad, 2014, s. 303). Bununla beraber, ekonomik anlamda Pakistan'a başka şekillerde katkı sağlamaktan uzak olan bölge, Pakistan enerjisinin yaklaşık %40'ının kaynaklandığı yerdir (Samad, 2014, s. 303). Bu nedenle, Pakistan Beluçistanı Pakistan için büyük önemi haizdir ve Pakistan'ın gelecekte ve günümüzde ihtiyaç duyduğu enerji açısından vazgeçilmez bir önemi haizdir. Bununla beraber, Pakistan Beluçistanı ülkenin ekonomik olarak en geri kalmış bölgesi olarak nitelendirilmektedir (Tüysüzoğlu, 2013). Pakistan bölgeden elde ettiği zenginliği kullanmıştır. Şu da var ki, Pakistan'ın, bu kullanım esnasında ne bölgenin yapmış olduğu katkıyı tanımıştır ne de bu kullanımın hakkaniyete uygun bir karşılığı olabilecek tazminatları ödeme veya adil bir paylaşım gibi programları hazırlama yoluna gitmiştir.

Tüm bunlara ilaveten, bölgede uzunca bir tarihi olan *etnik bir problem* de kendisini hissettirmektedir. Bölgede meskün Beluç halkı içinde otonomi veya bağımsızlık gibi talepler söz konusudur. Bölgenin tarihi bir ayaklanmalar tarihi olarak nitelendirilirse hata yapılmış olmaz. 2006 senesinde Akbar Bugti'nin saklandığı mağarada Pakistan güçlerince öldürülmesi yerel halk arasında önemli bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Öldüğünde 79 yaşında olan ve tekerlekli sandalyede yaşamaya mahkûm bir kabile lideri (Sardar) olan Bugti en önemli klanlardan birisi olan Bugtilerin lideri konumundaydı. Bu gelişme sonrası Beluçlar arasındaki ayrılıkçı hisler kuvvetlenmiş, Pakistan hakkındaki hoşnutsuzluk yaygınlaşmıştır.

Ayaklanmalar Tarihi

Bölgedeki ilk ayaklanma 2000'li yıllarda çıkmış değildir. 1800'lerin sonlarına doğru, İngilizler böl-ve-yönet taktiğini bölgede uygulamışlardır (Kupecz, 2012, s. 99). Bu uygulamayla Beluçistan'ı 7 ayrı idari bölüme ayıran İngilizler bu şekilde bölgeyi Afganistan'a ulaşımın sağlanması ve bu ulaşımın korunması için kullanmış-

lardır (Kupez, 2012, s. 99). İngilizler için o zamanlar en önemli kaygı Kabul'e erzak ve diğer malzemenin güvenle ulaştırılması ve lojistik sorunun önlenmesi olmuştur (Grare, 2013, s. 7). Beluçistan 1884 yılında İngiliz Hindistan'ı bünyesine alınmıştır (Kupez 2012: 99). Durand Hattı'nın çizilmesini takiben bölgede gerilim artmış, bunu neticesinde 1897 yılında ciddi bir huzursuzluk baş göstermiştir. Bu potansiyel kalkışma iki liderin yakalanarak tutuklanması ile bertaraf edilmiştir. Aynı sene Makran'da şiddet eylemleri vuku bulmuş ve bu kalkışma da şiddet kullanan İngiliz askerleri tarafından bastırılmıştır. 1898 yılına taşan bu olayları 1901'deki eylemler takip etmiştir. Görüldüğü üzere, bölgedeki anlaşmazlıklar sadece yakın tarihin neden olduğu bir mesele değildir. Öncesi olan tarihsel bir süreçtir. Bununla beraber 19. Yüzyıl anlaşmazlıkları rahatlıkla günümüze taşınabilmiştir.

1947 yılında Beluçistan'ın dört prensliğinden biri olan Kalat Hanlığı ile imzalanan anlaşma ile Pakistan bölgesinin bağımsız yapısını tanımışsa da 1948'de bölgeye askeri birlikleri ile girmiş ve Hanlığı bir anlaşma imzalamaya zorlamıştır (Heeg, 2011, s. 9; Rizwan vd., 2014, s. 97; State Department, 1954, s. 6; Tüysüzoğlu, 2014, s. 424). Pakistan'ın kurulmasını takip eden ilk aylarda Muhammed Ali Cinnah'ın gündeminde Beluçistan öncelikli konular arasında değildir. Bölgeye ancak birkaç ay sonra yaptığı ziyaret ile Cinnah, Beluçistan'a ilişkin statü hakkındaki görüşlerini almak ve istişarelerde bulunmayı amaçlamıştır (State Department, 1954, s. 6). Kalat Hanı konuya tek başına cevap veremeyeceğini ifade ederek meselenin çözümünde aşiret liderlerinin görüşlerinin alınmasının gerekli olduğunu hatırlatmıştır (State Department, 1954, s. 6). Bu konuda bölgede güç sahibi olan aşiret liderleri herhangi bir anlaşmaya ulaşamamıştır. Bunlardan bir kısmı tam bir bağımsızlık talebinde bulunmuşken bir kısmı da dış politika ve güvenlik gibi konularda Pakistan'ın kontrolünde olunması gerektiğini savunmuşlardır (State Department, 1954, s. 6). Daha sonra Kalat Hanlığı'nın hâkimiyeti altında bulunan Makran, Kharan ve Las Bela devletlerinin Kalat Hanlığı'ndan ayrılma talepleri söz konusu olmuş, Pakistan da dolaysız olarak sayılan bu devlet veya yapılarla müzakerelerde bulunarak bunlardan gelen Pakistan'a katılma talebini kabul etmiştir. Bu oldu-bitti karşısında Kalat Hanlığı gelişmelere kayıtsız kalmamış ve gelişmeleri protesto etmiştir. Ancak bu direnç herhangi bir sonuç yaratmamıştır (State Department, 1954, s. 6). Cinnah'ın amacı tüm ülkeyi farklı etnik aidiyetlerin yaratacağı zayıf ve kırılğan yapıdan kurtarmak ve esas olarak İslami bir kimlik altında birleşmiş bir toplum yaratmaktır. Pakistan'ın kuruluşundan sadece bir gün sonra bağımsızlığını ilan etmiş olan bir Kalat elbette bu proje için önemli bir risk teşkil etmiştir (Grare, 2013, s. 7). İlaveten, Beluçların yadsınamaz İslami kimliklerine rağmen esas olarak milliyetçi aidiyetlerinin daha güçlü olduğunu hatırlatmak gerekir (Heeg, 2011, s. 9). Kaldı ki, Pakistan İngilizlerin bölgesel otonomi vererek kurdukları yapıda devam etmek isteğinde olmamışlar, siyasal rejimin daha merkezi olmasını istemişlerdir (Heeg, 2011, s. 9).

Hanlığın Pakistan'a bu şekilde katılmasından sonra Kalat Hanı'nın kardeşi Abdül Kerim Han bir ayaklanma başlatmıştır (Akhtar vd., 2018, s. 136; Heeg, 2011, s. 9). Bu, Pakistan Devleti'ne karşı olan ilk Beluç ayaklanmasıdır (Rizwan vd., 2014, s. 97). Han'ın ayaklanmaya destek vermemesi nedeniyle ayaklanma etkili olamamış, Beluç Aşiretleri de konu hakkında herhangi bir uzlaşma sağlayamamışlardır (Akhtar vd., 2018, s. 136). Abdül Kerim'in yakalanması ile bu ilk ayaklanma da sona ermiştir (Akhtar vd., 2018, s. 136; Rizwan vd., 2014, s. 97).

Pakistan'a karşı 2. Beluç Ayaklanması 1958 yılında başlamıştır (Akhtar vd., 2018, s. 136; Kupez, 2012, s. 101; Rizwan vd., 2014, s. 97). Bu ayaklanmanın sebebini 1955 yılında gerçekleştirilen idari teşkilatlanma değişikliğinde aramak gerekir. Bu değişikliğe göre, Batı Pakistan'da meskün 4 eyalet tek bir idari yapı (One Unit) içine alınmıştır (Kupez, 2012, s. 101). Bunun amacı henüz Bangladeş adıyla kurulmamış olan ve hala Pakistan içinde bulunan Doğu Pakistan'a karşı sayısal bir denge sağlamaktır (Kupez, 2012, s. 101). Bu gelişme Beluç halkında hayal kırıklığı yaratmış; zaten mevcut olan yokluk ve göz ardı edilmişlik hissini kuvvetlendirmiştir (Rizwan vd., 2014, s. 97). Ayaklanmanın önderi Nawab Nevruz Han'dır. Han ve kendisine bağlı yaklaşık 1000 adamı güvenlik güçlerine karşı şiddet eylemlerinde bulunmuştur (Akhtar vd., 2018, s. 136). Bir yıllık bir süre içinde olaylar çok şiddetlenince hükümet yetkilileri ayaklanmacılarla müzakere etme isteklerini iletmıştır (Heeg, 2011, s. 10;

Rizwan vd., 2014, s. 97). Resmi bir af ve taleplerinin en azından dinlenileceği vaatleri üzerine direnişlerine son veren Nevruz Han ve adamları zaman geçirilmeden tutuklanmışlar ve idama mahkûm edilmişlerdir (Akhtar vd., 2018, s. 136; Heeg, 2011, s. 10; Rizwan vd., 2014, s. 97).

Günümüz Beluç milliyetçi hareketi mensupları, doğal zenginlikleri yoluyla Pakistan'ın çok sayıda projesini gerçekleştirebildiği ve fakat bunlardan elde edilen gelirlerden Beluçistan'a ayrılan payın ihmal edilebilir boyutla olduğunu hatırlatmaktadır. Beluçlar için daha fazla ve daha kapsamlı siyasal özgürlük talebinde bulunan bu akım şimdiye kadar beş ayaklanmanın sorumlusu olmuştur. Bu beş ayaklanmanın ilk dördü şiddetli bir şekilde bastırılmıştır. Son ayaklanma ise amacı yönüyle de kendisini diğerlerinden ayırmaktadır. Bu son ayaklanmanın açıklanmış amacı Pakistan'dan ayrılmak ve yeni siyasal teşkilatlanmanın kurulmasıdır. Bu son amacın tüm Beluçlar tarafından benimsenmediğini, daha doğru ifadeyle tek bir amaçsal birlikteliğin Beluçlar arasında sağlanmadığını da ifade etmeliyiz. Bununla beraber, Bangladeş'in ayrılması etnik hassasiyetlerin daha sesli bir şekilde ifade edilmelerine yol açmıştır (Kayathwal ve Kayathwal, 1994, s. 42). En azından bir kısım Beluç için Bangladeş'in bağımsızlığı takip edilmesi gereken bir yol haritası olarak algılanmıştır (Kayathwal ve Kayathwal, 1994, s. 42).

Beluçların Beşinci Ayaklanması

Pakistan Beluçistanı'nda tarihi arka-plan, çatışmayı doğurmaya elverişli görünmektedir. Bununla beraber, tarihsel yaraların yanında güncel gelişmeler de çatışma alevini güçlendirmektedir. Pervez Müşerref'in 1998 senesinde iktidarı ele geçirmesinden sonra gerçekleştirmeye çalıştığı projelerinden en önemlilerinden birisi de Beluçistan'da bir takım altyapı yatırımlarını öngörüyordu (Akhtar vd., 2018, s. 138; Wilkens, 2015). Müşerref'in bu projelerin hazırlanmasında aşiret liderleri ile müzakere etmemesi 2000 yılından itibaren aralıklı bir takım çatışmalara neden olmuş ancak birkaç sene içinde çatışma şiddet kazanmıştır (Akhtar vd. 2018, s. 138). Daha önceki ayaklanmalarda daha önde olan Marri ve Mangal Aşiretleri olmuştur (Wilkens, 2015). Bu sefer Bugti Aşireti ayaklanmayı başlatmıştır ve bu nedenle de Pakistan'ın esas mücadele etmesi gereken aktör olmuştur (Wilkens, 2015). Beluçistan'da daha önceleri önemli resmi görevler icra etmiş olan Bugti Aşireti lideri Nawab Akbar Bugti 2006 senesinde öldürülmüştür (Akhtar vd., 2018, s. 138; Wilkens, 2015). Bu gelişme sıradan Beluçları da mobilize etmiş; böylelikle sahadaki durumun daha da kötüleşmesine ve şiddetin yaygınlaşmasına neden olmuştur (Akhtar vd., 2018, s. 138; Rizwan vd., 2014, s. 100). Pervez Müşerref'in iktidardan düşmesi de Beluçların şiddet eylemlerinde bir azalmaya neden olmamıştır. Bununla beraber, Beluç hareketinin ortak bir platform kuramaması nedeniyle şiddet eylemlerinde sayıca ve etki derecesi bakımından azalma görülmüştür (Akhtar vd., 2018, s. 138). Bu azalmada aşiret liderleri arasındaki mücadeleler de önemli bir rol oynamıştır (Akhtar vd., 2018, s. 138).

Genel olarak, Beluç milliyetçiliğinin hedeflerine ilişkin bir oydaşma sağlanmış değildir. Bunda birden fazla faktör rol oynamaktadır. Aşiretler arası mücadeleler, birbirinden ayrı yapıların Beluçlar adına şiddet eylemlerini gerçekleştiriyor oluşu bu faktörler arasında sayılmalıdır. Nihai siyasal taleplere ilişkin de bir anlaşmazlığın olduğu aşikârdır.

Sayılanların en sonuncusundan başlamak gerekirse, Beluçların ulaşmak istedikleri nihai siyasal hedefin ne olduğu belli değildir. Hiç şüphe yok ki bir kısım Beluç birey ve gruplar bağımsız bir Beluçistan talebine sahiptirler. Bazen, baskın talep Pakistan-ıçi bir otonomiye evrilebilmektedir. Pakistan resmi kaynakları ise bazı aşiret liderlerinin gelir ve imtiyaz gibi hedeflerle de hareket ettiğine işaret etmektedir. Bu son anlatıya göre, şiddet bir tanışma ve talep vesilesi olarak söz konusu grupların liderleri tarafından kullanılmaktadır. Bir süre şiddet eylemlerinin artmasına göz yuman Serdar, sonrasında Pakistan ile masaya oturma şansına erişmekte ve bu müzakereyi de kendi lehine bir takım kazanımlara çevirmeye çalışmaktadır.

Neticede, en uçta bulunan siyasi talebin gerçekleşmesi halinde dahi istikrarlı bir Beluç devletinin kurulması imkânsız görülmektedir (Heinkel ve deVillafranca, 2016, s. 68) Bu nedenle, bölgenin stabilize olması ile problemi olmayan yorumcuların en büyük engel olarak gördükleri şey yekpare bir Beluç cephesinin yaratılmamasıdır (Heinkel ve deVillafranca, 2016, s. 68).

Bir “Büyük Beluçistan”ın kurulmasının; Amerika Birleşik Devletleri, İsrail ve Hindistan devletleri tarafından desteklenmesi kuvvetle muhtemel bir fikir olduğu ifade edilmektedir (Javaid ve Jahangir, 2015, s. 95). Son yıllardaki Beluç eylemlerinin ulaştığı seviye ve kullanılan mühimmat ve silahlar da böylesi dış yardımların gerçekleşmekte olduğuna delalet etmektedir. Bununla beraber, Beluçların hepsinin bağımsızlık, “Büyük Beluçistan” gibi bir ideale sahip olduğunu ileri sürmek zor görünmektedir. Nihai amacın ne olması gerektiğine dair çok fazla farklı görüş mevcuttur ve bunun belki de en önemli sebebi bölgeye hâkim olan aşiretlerin varlığıdır. O kadar ki Beluçlar adına gerçekleştirilen bazı şiddet eylemlerinin ilgili aşiret için bir gelir kaynağı olması söz konusudur. Bu da parasal kazanımlar sonucu aşiret liderlerinin tavır değiştirebilmeleri veya en azından oluşmakta olan bir gruba katılmakta imtina edebilmeleri gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, yukarıda da ifade edildiği gibi, terörle mücadele etme konumundaki Pakistanlı idareciler belli ödünler karşılığı olumlu politik sonuçlara ulaşabilmektedirler. Şimdiye kadar gerçekleştirilen Beluç ayaklanmalarının siyasal sonuç yaratmakta başarısız olmalarının ve hemen her defasında ayaklanma hareketinin kendi momentumunu kaybederek etkisini yitirmesinin (Akhtar vd., 2018) başlıca nedenini bu geleneksel yapının varlığında bulmak mümkündür. Beluç hareketlerinin şimdiye kadar gözlenmiş en büyük eksiklikleri bu hareketlerin merkezi bir yapıyı inşa edememeleridir (Akhtar vd., 2018, s. 135). Bu anarşik karakter ancak tek bir komuta altında gerçekleştirilebilecek amaçların yanına bile yaklaşamamıştır (Akhtar vd., 2018, s. 136). Aynı şekilde, Beluçlara ilişkin siyasal talepleri seslendiren ve bunların gerçekleştirilmesi için terör eylemleri icra etmekten çekinmeyen çok sayıda örgüt kurulmuştur. Bu örgütlerin tek bir yapı içinde koordine olamamaları da Pakistan açısından olumlu bir gelişme olmuştur.

Pakistan’ın aşiret liderleriyle döngüsel şekilde gelişen pazarlık süreçlerinin bölgenin tarihsel problemlerini ne kadar çözeceği ise en hafif ifadesiyle şüphelidir. Pazarlıklar sonucu belli bazı grupların şiddetten bir süreliğine kaçınmaları ve bunun karşılığında belli bazı yardımlar vs. alabilmeleri bu grupların gelecek bir başka zamanda yeniden şiddete tevessül etmelerine neden olabilecek mahiyettedir. Bu nedenle sosyal problemlerin daha derinden çözüm önerileriyle göğüslenmesi yerinde bir adım olacaktır. Ancak bu şekilde, Beluç halkının tarihsel veya güncel kaynaklara dayanan kaygıları yatıştırılmış olacaktır.

Gwadar Liman Projesi

2015 yılında Pakistan’ı ziyaret eden Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru Projesi’ni (ÇPEK) ilan etmiştir (Notezai, 2019) . Bu projenin en önemli unsurlarından birisi de Gwadar şehrinde kurulacak olan derin deniz limanıdır (Notezai, 2019; Yiğit, 2019, s. 11). Esasen 2001 yılında planlanan bu proje (Kupez, 2012, s. 103), ekonomisini iyileştirme ihtiyacını yakından hisseden Pakistan için hayati öneme sahiptir. ÇPEK vasıtasıyla stratejik olarak çok önemli bir lokasyona sahip liman ile Doğu Türkistan’ı (Çin’in Sincan Uygur Özerk Cumhuriyeti) birbirine bağlayacak altyapı faaliyetlerinin tamamlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda yollar ve demiryollarının inşa edilmesi öngörülmüştür (Heinkel ve deVillafranca, 2016, s. 67).

Bununla beraber, Beluçlar projenin kendilerine yarar sağlamayacağı kaygısı taşımaktadırlar. Çeşitli nedenlerle bölgeye olan nüfus hareketliliğinin yanı sıra bu projenin de çok sayıda Çinlinin ve Pakistanlının bölgeye gelmesine neden olacağından düşünülmesinden dolayı kendi eyaletlerinde azınlık durumuna düşmekten korkmaktadırlar (Notezai, 2019). Yine, karar alma mekanizmalarında Beluçlara yer verilmemesi ve elde edilen gelirden Beluçların çok az faydalanmaları önemli bir problem-yaratıcı etken olarak tanımlanmaktadır (Wilkens, 2015). Pakistan’ın ekonomik girdiye olan ihtiyacı ise İslamabad’ın gözünde Beluçistan’ı daha da değerli kılmış ve böl-

gede kontrolünü daha da sıkılaştırması ihtiyacını hissettirmiştir (Heinkel ve deVillafranca, 2016, s. 67) . Bu gelişmelere tepki olarak Beluç milliyetçileri süregelen eylemlerinin kapsamına Çin vatandaşlarını da almışlar ve Gwadar kenti de dâhil olmak üzere bazı yerlerde proje için bölgede bulunan Çinlileri öldürmüşlerdir (Notezai, 2019). Bu gelişme dikkat çekici olarak değerlendirilmektedir (Notezai, 2019). Öncesinde daha ziyade güvenlik güçlerine, devlet alt yapı unsurlarına yöneltilen bu saldırıların altında hiç şüphe yok ki Gwadar Projesi'nin Beluçlarda yaratmış olduğu kaygı önemli bir rol oynamaktadır (Notezai, 2019).

Tüm bu risklere rağmen Çin'in genel olarak ÇPEK'e desteği kesilmeden devam etmektedir. Beluçistan'a yapılan Çin yatırımı oldukça büyüktür ve geri adım atılması yapılan masrafların boşa çıkması anlamına gelecektir (Notezai, 2019). Şu da var ki Gwadar rakipsiz bir proje değildir. İran'ın, Gwadar'a yalnızca 110 mil mesafede geliştirdiği Şahbahar Projesi de Çin'in hissettiği endişeyi arttırmaktadır. Göreli olarak daha huzurlu bir ortam sunan bu projenin varlığı elbette Gwadar'ın inşa ve işletimini daha acil bir konu haline getirmektedir.

Çin'in, mevcut kalkınma hızını devam ettirebilmesi için, devasa miktarlarda, dışarıdan enerji tedarikine ihtiyacı vardır. Cin, Malakka Boğazı'nda ve Cin Denizi'ndeki giderek artan Amerikan baskısından tedirgin olduğu için, 90'ların sonu, 2000'lerin başından itibaren, Amerikalıların verdiği isimle, «İnci Kolye» veya «İnci dizisi» şeklinde tercüme edilebilecek (String of Pearls) bir stratejiyi uygulamaya koymuştur. Bu strateji gereğince, Çin, kendi kıyılarından itibaren, Basra Körfezine kadar, yine kendi finansmanı ile bir dizi liman inşa etmiştir. Burada amaç, yukarıda zikredildiği gibi, Malakka Boğazı'nın, herhangi bir sebeple kapanması veya güvensiz hale gelmesi durumunda, Çin'in mal ihracatını ve enerji ithalatını sürdürebilmesi için, alternatif güzergâhlar oluşturmaktır (Akçadağ Alagöz, 2011).

Bu strateji çerçevesinde, inşa edilen limanlardan biri de, Pakistan'da Çin tarafından, Çin finansmanı ile inşa edilen Gwadar limanıdır. Çin, Gwadar limanında, ayrıca bir de devasa terminal inşa etti. Çin'in hesabı, Gwadar limanına gemilerle taşınacak petrol ve doğalgazın, Limandan itibaren, bir boru hattı ile Hindistan üzerinden, Çin anakarasına taşınması idi. Çin'in çok büyük sıkıntılar yaşaması sonrası, bu perspektifle, Pakistan ve Hindistan'ı masaya oturtmayı da basardı. Ama imzaların atılmasına ramak kala, Hindistan'ın 11 Eylül'ü denen olay gerçekleşti. Bombay'da bombalar patladı, Hindistan, bu işten bilindiği üzere, Pakistan'ı sorumlu tutmuş ve bölgede Çin'in de menfaatine olacak bir uzlaşma projesi sona ermiştir.

Bu arada, İran'da, Gwadar limanının inşası sırasında, kendi petrolünün en büyük müşterisi Cin' başkasına kaptırma endişesi ile Gwadar 'in burnunun dibinde ama kendi sınırları içinde, Gwadar ile rekabet edecek Sah Bahar limanını, Hindistan desteği ile inşa etmeye başladı. Daha doğru ifade ile belirtmek gerekirse, zaten mevcut olan küçük ve eski limanını, Gwadar ile rekabet edebilecek düzeye getirmeyi hedeflemiştir.

İran, Gwadar-Hindistan-Cin petrol boru hattının yerine, kendi projesinin alternatifi olarak, Şahbahar-Pakistan-Hindistan boru hattı projesini öne sürdü ama hem İran'ın siyasi gücü, Pakistan ile Hindistan'ı aynı masaya oturtmaya yetmemiştir. Ayrıca, Bombay bombalamalarının sonucu olarak siyasal tansiyon fazlasıyla yükselmiş, bu projede bir türlü inşa aşamasına geçememiştir. Hangi proje yürürse yürüsün, her iki durumda da kazançlı çıkanlar; uluslararası siyasetin başat aktörlerinin «rakipleri» olduğu için, bu başat aktörler, pek de yaratıcı veya yenilikçi olmayan ama başarısı kanıtlanmış klasik bir yola başvurmuşlardır. Her iki limanın da en büyük engeli, her iki ülkenin de en huzursuz azınlığı olan Beluçistan bölgesinde bulunmasıdır: İran için Sistan-Beluçistan vilayeti ve Pakistan için Beluçistan bölgesi. Tam da bu gelişmeler üzerine Cundullah gibi bir örgütün doğduğunu gözlemliyoruz. Cundullah, örneğin bir PKK ile kıyas edilemezse de, İran'ın epey başını ağrıtmıştır. Bu, örgütün başı Abdülmelik Rigi'nin, İran Güvenlik Güçleri tarafından yakalanıp, asılmasına kadar devam etmiştir.

Bir Uyuşturucu Koridoru Olarak Beluçistan

Beluçistan Afganistan'ın hiç bitmeyen savaşlarının da kurbanlarından biri olmuştur. Afganistan'ın son yıllarda yaşadığı krizlerden etkilenen bölge bu etkiyi iki alanda çok somut olarak hissetmektedir. Bunlardan bir tanesi Afganistan'dan bölgeye gerçekleşen yoğun Peştun göçü olmuştur. O kadar ki Taliban Örgütü'nün idare heyeti Beluçistan'ın başkenti olan Quetta'da faaliyet göstermektedir. Quetta Şurası (Quetta Shura) olarak bilinen yapı biraz da Pakistan güvenlik güçlerinin göz yumması ile orada tutunabilmiştir. Bu yoğun Peştun göçü bölgede meskûn Beluçların huzursuzluğunu daha da arttırmıştır. Bu, huzursuzluğun eğitilmiş olan ve çoğu zaman da aşiret yapılarının boyunduruğu altında olmayan orta sınıf Beluçların şiddet eylemlerine olan desteklerine katkı yapmıştır. Elbette, kendi toprakları olarak bildikleri bölgede kontrolü kaybetme riski Beluçların tarihsel kaynaklı korkularını daha da şiddetlendirmiş, bölgede egemen menfi psikolojiyi beslemiştir. Afganistan'dan çok daha önceleri göç etmiş olsalar bile, Hazaralar da Afganistan'da gelişen olayların Beluçistan'a olan menfi etkilerini göstermek için iyi bir örnektir. Quetta'da güçlerini günden güne hissettiren Hazara topluluğu ile Beluçlar arasında da etnik ve dini temelli çatışmaların gerçekleştiği rapor edilmektedir (UNODC, 2011, s. 76). Yurtdışında yaşayan akrabalarından finansal destek gören Hazaraların giderek güçlenmeleri Beluçların kaygılarını körüklemeye potansiyeline sahiptir.

Afganistan'ın yaşadığı güncel sorunların bir diğer yansıması ise Beluçistan'ın bir uyuşturucu otobanı haline gelmesidir. Beluçistan, Afganistan'da üretilen afyonun dışarıya ulaştırılmasında en önemli ulaşım hattı haline gelmiştir (Jain, 2018, s. 545). O kadar ki diğer bölgelere ulaştırılacak uyuşturucunun naklinde kullanılan 9 hattın 6 tanesi Beluçistan'dan geçmektedir (Jain, 2018, s. 545). Bir bölgeden bu kadar yoğun bir uyuşturucu naklinin gerçekleştirilmesinin stabilize etkileri olacağı aşikârdır. Bununla beraber bu trafiğin kontrol altına alınabilmesi veya durdurulması kolay görünmemektedir (Jain, 2018, s. 545).

Uyuşturucu ticaretinin çok büyük bir gelir kaynağı sağladığı şüphesizdir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'da gerçekleştirdiği askeri operasyonlar ile bu devletin ekonomisinin iyiden iyiye çökmesine neden olması (Jain, 2018, s. 551) sonrasında Afganistan'da üretilen afyon büyük artış göstermiştir. Elde edilen bu mahsulün taşınmasındaki ana güzergâhlardan Beluçistan'da bu gelişmenin yansımaları olmuştur. İlk olarak, Pakistan'a karşı olumsuz duygular besleyen bir kısım Beluç bu nakliyata ilgi göstermektedir (Jain, 2018, s. 552). Doğaldır ki böylesi karlı bir sektörün ayrılıkçı güçlerin kontrolünde olması Pakistan için tehdidin daha da büyümesi anlamına gelecektir. Bunun karşılığında Pakistan'ın güvenlik bürokrasisinin bazı birimlerinin de bu ticaretten pay aldığı iddiaları ileri sürülmektedir (Jain, 2018, s. 549). Aynı şekilde, uyuşturucu parası ile mobilize edilen mafya benzeri yapıların bölgede Beluçlar aleyhine bir takım faaliyetlerde bulunduğu da hatırlanmaktadır (HRCP, 2019, s. 5). Buna göre; uyuşturucu mafyası aktif olarak Beluçların siyasal katılımına engel olmakta ve bunların siyasal içerikli toplantı ve diğer faaliyetleri katılmalarını önlemektedir (HRCP, 2019, s. 5). Bu minvalde, Pakistan güvenlik bürokrasisinin de desteğiyle, uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgisi bulunan kişiler Beluçistan yerel meclisine seçilmeyi başarmışlardır (HRCP, 2019, s. 5). Bu konudaki en güncel gelişmelerden bir tanesi 25 Temmuz 2019'da gözlenmiştir. Siyasi bir partinin gerçekleştireceği mitinge halkın katılımı bizzat uyuşturucu mafyası tarafından engellenirken, Pakistan Sınır Birlikleri (Frontier Corps) olaylara müdahale etmekten kaçınmıştır (HRCP, 2019, s. 5).

Bu trafiğin Türkiye Cumhuriyeti açısından da önemli bir güvenlik meselesi olarak görülmesi elzemdir. Beluçistan'dan geçen uyuşturucunun Avrupa'ya gönderilen kısmı İran üzerinden Türkiye'ye ulaşmaktadır. İşte tam da burada organize suç örgütleriyle terörizmin işbirliği somut bir hal almaktadır. Jain'in (2018, s. 549) de hatırlattığı üzere bu trafikten PKK dolaysız olarak beslendiği gibi, ilaveten Avrupada yaşayan uyuşturucu ağından da önemli miktarlarda bağış toplayabilmektedir (Jain, 2018, s. 550). Dil olarak yakınlığa sahip Beluçların PKK üyeleri ile işbirliğine girmeleri söz konusu olabilir. Böylesi bir durumda taraflar arasında önemli değiş-tokuşların gerçekleştirilmesi söz konusu olacaktır. Bir taraftan silah ve benzeri kaynaklar Beluç ayrılıkçılığına ulaştırılabilecektir. Diğer taraftan ise terörizmin finansmanı sağlanmış olacaktır. Bu ise doğal gaz ve diğer

doğal zenginliklere sahip bulunan ve fakat herhangi bir siyasal organizasyonu olmayan, sayıca az grupların önünün açılması anlamına gelecektir. Bölge devletlerinden nihai toprak kaybı ile sonuçlanabilecek bu süreç ile dış desteğe muhtaç, siyaseten önemsiz ama doğal kaynak zengini devletlerin ortaya çıkması ile yeni bir *cordon sanitaire*'in yaratılması söz konusu olacaktır. Bu hat ile hem enerji kaynakları güvence altına alınacak hem de bunları nakil yollarının kontrolü sağlanmış olacaktır. Bunların yanı sıra, uyuşturucu ağının ana arteri de takip altına alınacaktır. Hiç şüphesiz, Çin Halk Cumhuriyeti, Pakistan ve İran gibi devletlerin enerji ve enerji nakline ilişkin yol haritaları da menfi bir etkilenme yaşayacaktır. Bu ve bağlantılı diğer konuların yakından takibi Türkiye Güvenliği açısından elzem görünmektedir.

Değerlendirme

Gwadar, kendisinin de kötü kaderi olarak tanımlanabilecek özelliklere sahiptir. Stratejik konumu, büyük güçlerin enerji mücadelesinin tiyatrosu olması gibi nedenler burayı ve bu projesi küresel önemi ve etkileri olan bir konu haline getirmiştir. Buradaki başarı veya başarısızlıkların başka yerlerde olumlu veya olumsuz sonuçları olabilmektedir. Enerji yarışımın belli ülkede gösterdiği seyrin sınır-aşan etkilerinin en iyi örneği Arakan hadiseleridir. Gwadar'dan ümidi kesen veya en azından bu projenin başarısı hakkında haklı endişelere sahip olan Çin, Myanmar ile anlaşarak, orada çalışan, Amerikalı ve Koreli firmaların bölgeden uzaklaştırılmalarını sağlamıştır. Sonrasında, Trans-Myanmar Petrol ve Gaz hatlarının inşasına başlanmıştır. Bölgedeki projeler yakın zamanda da bitirilmiştir. Projede tek bir pürüz vardır. O da, gerek, Myanmar doğal gazının çıkarıldığı, gerekse hatların geçirildiği sahil bölgesinin (Arakan) hâkim nüfusunun Müslüman azınlık olmasıdır. Ancak, böyle önemsiz bir pürüzün, elbette büyük önemi haiz projeyi engellemesi düşünülemezdir. Bu nedenle, her zaman olduğu gibi, faturayı yine yerli halk ödemiştir. Bu sefer faturayı ödeyenler Müslümanlar olmuştur. Çin'in desteğini arkasına alan, Myanmar hükümeti ve ordusu, bölgedeki binlerce Müslüman köyünü zorla tahliye etmiştir. Direnenler için, Budist çeteler devreye sokulup, dirençleri vahşi bir şekilde bastırılmış, neticede, gaz sahalarının olduğu kıyılar ve hattın Arakan sahilinde geçtiği bölgeler, Müslümanlardan «arındırılmış» ve Arakan Müslümanları da bu gelişmelerin kurbanı olmuşlardır.

Enerji kaynaklarının en azından kullanımını ele geçirmek ve doğal kaynakları endüstri ile buluşturmak Çin için ve elbette diğer güçlü devletler için büyük öneme sahiptir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için Çin ve rekabet ettiği diğer devletler her türlü adımı atmaktan çekinmeyeceklerdir. Arakan bu konudaki devlet tavrını tecrübe etmek, gözlemlemek açısından bir laboratuvar olmuştur; maalesef insani maliyeti çok yüksek olan bir laboratuvar!

Beluçistan meselesi bu nedenle Pakistan için kritik bir konu olarak belirginleşmektedir. Pakistan'ın ümit ettiği parasal kazanımlara ulaşabilmesi için, başkalarına kötüye kullanılma ihtimali olan hassasiyetleri dikkatlice analiz etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde istikrarsızlaştırıcı müdahalelerin muhatabı olma riski oluşabilmektedir. Böylesi bir senaryonun gerçekleşmesi durumunda Beluçistan'ın yeni bir Keşmir olma riski vardır. En kötü ihtimalde ise Beluçistan üzerinde inşa edilmiş olan Pakistan Egemenliği'nin kaybı söz konusu olacaktır. Bu son ihtimalde Pakistan Umman Denizi'ne olan erişiminin önemli bir kısmını kaybedecek, denizden karaya doğru olan en uygun ulaşım yolunun kontrolü de başkalarına geçecektir. Aynı şekilde, ortaya çok kırılğan bir Beluçistan çıkması söz konusu olacaktır. Çok geniş bir coğrafyada, çok az sayıda bir nüfus ile değerli zenginliklerin üstünde kurulacak böylesi zayıf bir devletin, bölgenin dinamikleri ışığında, hayatta kalması olası görünmemektedir. Bu ise bu farazi devletin dışarıdan destek almasını zorunlu hale getirecek, daha açık ifade etmek gerekirse bu devlet dışarıdan sağlayacağı siyasi ve askeri desteğe bağımlı olacaktır. Böylesi bir ihtiyaç ise dış müdahalenin önünü açacak bir gelişme olacaktır. Bu son senaryoda kaybeden elbette yine bölge devlet ve toplumları olacak, var olma mücadelesi veren bir devletin doğal kaynakları üzerinde gerçek anlamda bir pazarlık gücünden bahsedilemeyecektir.

Sonuç

Enerji ve uyuşturucu koridoru üzerindeki Beluçistan, büyük devletler arasındaki paylaşım çekişme ve müca-delesinin gözlemlenebilmesi ve analiz edilmesi açısından çok değerli bir fırsat sunmaktadır. Büyük devletlerin strateji ve taktiklerini bize bütün çıplaklığı ile gösteren bir «Case Study» olması sebebiyle, konu gözlemcilerle önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu öğrenme sürecinde kendisini bulacak olanlar ilk olarak benzeri problemleri yaşayan veya bu gibi sınır-aşan problemlerden etkilenen bölge devletleridir. Beluçistan doğası haline gelmiş tarihinden dolayı kötüye kullanım ve dış müdahaleye açık bir durumdadır. Tarihsel hoşnutsuzluklar, terörle yapılan mücadelede tüm mücadele unsurlarının yeterince kullanılamaması ve sadece askeri tedbirlerle yetinilmesi gibi gerçekler bölgedeki Beluçların huzursuzluğunu derinleştirmiştir. Bu sosyo-psikolojik durum, bölgeye gerçekleştirilen göçler ve bölgenin bir uyuşturucu ve enerji koridoru kimliğini kuvvetli bir şekilde kazanmasıyla daha da kötü bir hale gelmiştir. Bununla beraber, Beluçistan'ın geleceğin bir problem-alanı haline gelmesinin en muhtemel sebebi özelde Gwadar Projesi ve genelde de ÇPEK olacaktır. Bu tehlikenin bertaraf edilmesi ve ayrılıkçılığın kökünün kurutulması için Beluçların sahip oldukları dışlanmışlık hissini Pakistan tarafından alınacak tedbirlerle bertaraf edilmesinde büyük fayda bulunmaktadır. En azından yerel seviyedeki karar alma süreçlerine Beluçların katılımının cesaretlendirilmesi ve Gwadar vb. projelerden elde edilecek gelirlerin daha hakkaniyetli paylaşımının sağlanması akla gelen ilk tedbirler arasındadır. Böylelikle, Beluçlar arasında mevcut huzursuzluğun en önemli sebepleri bertaraf edilmiş olacaktır. Pakistan'ın askeri tedbirlerden vazgeçmesi ise mümkün değildir, gerçekçi de değildir. Bu politika opsiyonunun, güvenlik artırıcı diğer tedbirler ile güçlendirilmesi bir zorunluluk olarak belirmektedir. Beluçistan'ın, yakın ve orta vadede, İran-Pakistan arasında, Keşmir benzeri uzun yıllar sürecek, bir sınır çatışmasına dönüşme riski vardır. Uzak olmayan bir gelecekte, Türkiye Cumhuriyeti'nin de böylesine çok boyutlu meselede bir pozisyon alması gerekecektir.

Kaynakça

- Akçadağ, A. E. (2011). Asya-Pasifik'in Ana Ulaşım Damarı: Malakka Boğazı. Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.bilgesam.org/incele/846/-asya-pasifik%E2%80%99in-ana-ulasim-damari--malakka-bogazi/#.Xbk0m5ozZdh>.
- Akhtar, A., Qumber, G., Hashmi A. S. (2018). Intra-Movement Dynamics of Ethnic Militancy in Balochistan: A Policy Perspective. *ISSRA Papers*, X (II), 131-144.
- Boz, H. (2011). Belucistan, Orta Asya'nın Kürdistan'ı mı?. *21. Yüzyıl*, 36, 52-58.
- Grare, F. (2013). Balochistan: The State Versus The Nation. *The Carnegie Papers*, Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2013/04/11/balochistan-state-versus-nation-pub-51488>.
- Heeg, J. (2011). *Insurgency in Balochistan*. Forth Leavenworth: FMSO. https://baluchsarmachar.files.wordpress.com/2012/07/insurgency-in-balochistan_final.pdf.
- Heinkel J. C., deVillafranca, R. (2016). Could Pakistan Lose Balochistan? Balochistan's Insurgency and its Implications for Pakistan and the Region. *Journal of Strategic Intelligence*, Summer, 62-72.
- Kayathwal, M. K., Kayathwal M. K. (1994). Pak-Afghan Relations: Durand Line Issue. *Indian Journal of Asian Affairs*, 7(2), 37-46. <http://www.jstor.org/stable/41950383>.
- Jain S. (2018). Balochistan: On The International Drugs Superhighway. *Strategic Analysis*, 42 (5), 545-553, doi: [10.1080/09700161.2018.1523077](https://doi.org/10.1080/09700161.2018.1523077) .

- Javaid, U., Jahangir J. (2015). Balochistan: A Key Factor in Global Politics. *South Asian Studies*. 30 (2), 91-105.
- Kupez, M. (2012). Pakistan's Baloch Insurgency: History, Conflict Drivers & Regional Implications. *International Affairs Review*, 20 (3), 95-110.
- Murtha, J. R. (2011). *The Strategic Importance of Balochistan*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Naval Post-graduate School, Monterey.
- Notezai, M. A. (2019, 30 Mayıs). Will Balochistan Blow up China's Belt and Road. Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2019/05/30/will-balochistan-blow-up-chinas-belt-and-road/>.
- Rizwan, M., Waqar M., Arshad M. (2018). A Wave of Insurgency in Balochistan, *IOSR Journal of Humanities and Social Sciences*, 19 (2), 97-105.
- Samad, Y. (2014). Understanding the Insurgency in Balochistan, *Commonwealth & Comparative Politics*, 52 (2), 293-320. doi: <https://doi.org/10.1080/14662043.2014.894280>.
- Shafqat, S. (2017, 8 Şubat). CPEC and Baloch Insurgency. The Diplomat, <https://thediplomat.com/2017/02/cpec-and-the-baloch-insurgency/>.
- State Department (1954). *Iran-Pakistan Border Dispute: An Evaluation of the Iranian Claim*, Intelligence Report No. 6564, Department of State, Office of Intelligence Research.
- Tüysüzoğlu, G. (2014). Kürt ve Beluci Ulusçuluklarının Benzeşen ve Ayrışan Yönleri. *Ortadoğu Yıllığı* 2013, 9, 415-442.
- Tüysüzoğlu, G. (2013, 24 Aralık). Bölgesel vekâlet savaşının yeni adresi: Belucistan. Yeni Asya International. <http://www.yeniasya-international.de/2013/12/bolgesel-vekalet-savasinin-yeni-adresi%E2%80%88belucistan/>.
- Wilkens, A. (2015). The Crowded-Out Conflict: Pakistan's Balochistan in its fifth Round of Insurgency. Afghanistan Analysis Network. <https://www.afghanistan-analysts.org/the-crowded-out-conflict-pakistans-balochistan-in-its-fifth-round-of-insurgency/>.
- UNODC (2011). *The Global Afghan Opium Trade: A Threat Assessment*. United Nations Office On Drugs and Crime. Vienna. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Global_Afghan_Opium_Trade_2011-web.pdf.
- Yiğit, D. (2019). Baloch Nationalism and the China-Pakistan Economic Corridor. *Journal of Politics and International Studies*. 5 (1), 11-24.